

tibi pro terra silicem, et pro silice torrentes aureos; et argentum coacervabitur tibi, et afflues delicias; et rogabis eum, et exaudiet te. Erit Omnipotens contra hostes tuos, et decernens rem et veniet tibi (Job xxi). » Et paulo post: « Qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur (Ibid.). » Plura parabam

adhuc dicere. Sed ne legentibus tædium ingeram, non placet amplius producere librum ac protelare sermonem; maxime cum super hæc omnia multa in altero libro dixisse me recolo, quæ semel audisse sapienti sufficere debent.

Explicit liber secundus.

HUGONIS EPISTOLA AD IVONEM

CARNOTENSEM EPISCOPUM

Vide supra, inter Prolegomena ad Hugonem, col. 810.)

VITA SANCTI SACERDOTIS

EPISCOPI LEMOVICENSIS

AB HUGONE DE S. MARIA FLORIANI MONACHO, INNOVATA.

(Acta Bolland., Maii t. II, p. 14, ex ms. Sarlatensi.)

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

1. *Loca ortu, habitatione, episcopatu, morte, sepultura ac translatione reliquiarum S. Sacerdotis celebrata ista. Burdegala, totius Aquitaniæ emporium celeberrimum, locus illi aut saltem patri ejus ad hanc vitam natalis obtigit. Succedit urbs Cadurcensis, nobili episcopatu et academia in eadem Aquitania florens: in qua ab ipso episcopo suam institutionem adolescens accepit. In hac diocesi Cadurcensi idem S. Sacerdos celebriorem fecit vicum Calabrum, prope fluvium, Ausonio et Sidonio Apollinari dictum Duranium, vulgo la Dôrdogne, quo in loco baptizatus ejus dominium accepit: ibidem postea divino monitu monachus, dein abbas effectus, ibidemque sepulturæ mandatus. Propinquus locus hic fuit ei qui nunc Calviacum dicitur: et vetus nomen remanet lacui inter Calviacum et Carluzium, qui ad monasterii jura pertinens adhuc appellatur l'Étang de Calabre, uti etiam la Tour de Calabre, turri antiqua cum ecclesia desolata, cujus parochi, addicta olim terra appellatur Bordarium S. Sacerdotis, a ripa fluminis cui adjacet. Ex hoc loco evocatus Sacerdos ad cathedram Lemovicensem, in eadem Aquitania prima, ad Vigennam fluvium vixit reliquum fere vitæ tempus: sed presentiens finem vivendi imminere, reversurus ad monasterium Calabrum, Argentaci, loco ad fluvium Dordoniam inter Bortum et Carenum sito, vita functus est; et inde ad suum monasterium Calabrum delatus, ibidem sepulturam accepit. Et hæc loca ad ejus Vitam pertinent: sed præ illis aliam urbem honestavit Reliquiarum translatione, et miraculis omnipotentis Dei operatione factis, ab eadem adoptatus in vœcipuum patronum.*

2. *Urbs ea est Sarlatum, in ditone Petrocoriensi, cum celebri ordinis Benedictini monasterio sub titulo Salvatoris mundi, quod tabulæ abbatiæ perhibent a Pipino rege aut ejus filio Carolo Magno fundatum. Ad hoc monasterium, tempore Ludovici Pii, sacra corpora S. Sacerdotis, ejusque matris Mundanæ martyris, translata fuisse infra referuntur, dein plurimis claruisse miraculis. Imo et apud Decanum Sarlatensem an. 1563 inveniebatur ms. anni 1542, in quo asserebatur etiam patris Laban corpus ibidem in honore fuisse, tanquam beati. Postmodum Joannes XII summus pontifex, monasterium illud episcopali fastigio insignivit an. 1517, et ecclesia cathedralis dicata est S. Sacerdoti episcopo Lemovicensi, de quo hic agimus; mensæ autem seu redditibus episcopalibus est adjunctum monasterium Calabrum seu Calviacum (contracto forsitan nomine quasi Calabriacum) solum duabus leucis Sarlato dissitum, ubi S. Sacerdos vulgo appellatur saint Sardos, Sardou, vel Sardot aut Serdot non autem Sapro, ut quidam Francici scriptores hallucinando indicant. Sub illo autem vulgari nomine duo habentur oppida: unum in Aquitania sub diocesi Montalbanensi, leucæ spatio dissitum a Garumnæ ripa, quatuor a Tolosa; alterum S. Sardos, de Granges sive a Graugis cognominatum in diocesi Agennensi, tribus ab ea urbe leucis dissitum, una vero ab ostio Loti in Garumnâ procurrentis. His adde ecclesiam S. Sacerdotis de Aurencia, nominatam in bulla Eugenii III.*

3. *Quis primus auctor et quo tempore Vitam S. Sacerdotis scriperit, nos latet. Hugo monachus Floriacensis, qui sub Ludovico VI, cognomento Crasso, circa annum 1150 floruit, in Chronico suo, Monasterii Westphaliæ anno 1636 excuso, pag. 127, occasione Ecdicii, filii Aviti imperatoris, ista de Actis S. Sacerdotis scripsit: « Ecdicius, Aviti quondam imperatoris filius, in libro Vitæ cujusdam sancti confessoris, nomine et officio Sacerdotis, Lemovicinæ civitatis, corrupto nomine (sicut opinor) nominatur Altitiuus, et hic illum creditur a baptismatis lavacro suscepisse. Cujus pretiosissimi confessoris Vitæ seriem, partim in occulto sermone compositam, partim vero scriptorum indicio depravatam conspiciens; nuper corrigere statui, et tempore quo floruit, post multorum annorum curricula moderno tempore designavi. Et de ipsius quidem Sancti virtutibus in ea-*

dem serie apertissimo sermone expressi. De hoc autem Altitio illud plane diffiniri nolui, quod evidenti testimonio probare non possum, melius esse credens, quod me lutet, seu de quibus ambigo, Deo totum relinquere, quam dubia pro certis proterve defendere. Hoc tamen antiquus ille liber, qui præfati confessoris actus continet, mihi videtur innuere, quod circa hoc tempus, de quo nunc loquimur, memoratus Sacerdos esse potuit infantulus. »

4. Hactenus Hugo Floriacensis, iisdem fere verbis hic usus quibus inchoavit ipsius Vitæ prologum. Qui dum antiquum Actuum sancti confessoris librum ait fuisse « in occulto sermone compositum, » videtur mihi intelligere vulgarem Petrarciensium sæculo IX sermonem; ideo occultum, quia sæculo XII, quo florebat Hugo, valde immutatum a forma priori; aut potius quia minime communem, id est ubique terrarum intelligendum, ut erant ea quæ conscribebantur sermone Latino. Sic Regino Prumiensis, Hugone Floriacensi sæculis duobus antiquior, in Chronica ad annum 814 dicit, se reperisse eatenus scripta « in quodam libello, plebeio et rusticano sermone composita, quæ ex parte ad Latinam regulam correxi, inquit (plane ut Hugo ait de Vita S. Sacerdotis), quædam etiam addidi quæ ex narratione seniorum audivi. » Quem autem plebeium et rusticorum sermonem Regino vocat, is erat haud dubie qui per provincias Romano imperio quondam subjectas usurpatus, a Francis earumdem tunc possessoribus, et patria, id est Teutonica, lingua diu usis vocabatur Romanus, sive ut in quodam vetusto capitulari legitur Rusticus Romanus, quemadmodum etiam nunc vocatur in Hispania aliisque provinciis, corruptus ille ex Latino sermo, quo passim eæ regiones utuntur, quæ olim Romanæ ditionis fuerunt.

5. Sic autem conscriptum librum accepisse potuit Hugo ab suo cœvo, et monasticæ vitæ apud Floriacenses socio, Aimoyno: utpote patria Petrarico, « ex villa (uti ostendit ipse in Vita S. Abbonis, danda ad 3 Novembris) quæ vocatur ad Francos, vulgo Villefranche, » leucis solum tredecim remota Sarlato. Acceptum porro non simpliciter Latine reddidit expolivitque, sed quædam etiam ex suo sensu immutavit; addidit etiam n. 23 quæ commoda credebatur ad explicandum chronologicam rationem, prout ea tempora ferebant non insulsam, sed quæ eruditio hoc sæculo plane judicatur vacillare. Hanc autem S. Sacerdotis Vitam, ab Hugone Floriacensi sic exornatam, datus hactenus ineditam; qualem nobis submitisit vir in antiquitate historica eruditus, Armandus Gerard, canonicus Sarlatensis, cujus beneficio Sammarthani ediderunt abbatum et episcoporum Sarlatensium seriem. Vitam istam ipse descripsit ex veteri codice ms. de Vitis SS. qui penes eum erat, ubi illa continebatur a pagina versa 88 ad paginam versum 95. Vitæ quoque priorem partem contulit cum ea quæ in veteri Breviario Sarlatensi est distributa in lectiones per totam octavam recitari solitas. Idem penes se habuit eandem legendam, veteri sermone Petrarico, non quidem ex vetusto illo contextu transcriptam, quo usus Hugo est; sed ex Latino Hugonis, cui præcise inhæret, in Romanum, id est vulgare idioma redditam.

6. Ipsam Vitam abbreviavit aliquantulum Bernardus Guidonis, ordinis Prædicatorum, episcopus Lodovensis creatus anno 1324, eamque inseruit suo Sanctoralis: quam ex ms. Pragensi nobis anno 1642 submitisit Joannes Scholtz societatis Jesu, postea vero eandem Tutelæ Lemovicum, ad calcem eruditæ Disquisitionis de sæculo quo idem sanctus vixit, ex ms. codice edidit Stephanus Baluzius Tutelensis: de qua etiam disputasse dicitur Antonius Dâdinus Altaserra, antecessor Tolosanus, tomo II rerum Aquitanicarum libro VI, c. 2. Veram hunc illius operis tomum II aliunde non novimus quam ex epistola prædicti Armandi Gerard, ubi etiam Disquisitionis illius ut Gallice scripte meminit; quam insuper invenimus citatam apud Philippum Labbe tomo II Novæ bibliothecæ manuscriptorum librorum, ubi pag. 661 et seqq. edidit istam Vitam, cum autographo Sanctoralis Bernardi Guidonis collatam, et in parva capita distinxit. Nos secundam hanc Vitam utpote ex priore extractam, et omissis miraculis abbreviatam, onittimus, cum apud dictos auctores videri possit.

7. Aliquod etiam Vitæ compendium exstat in Breviario Lemovicensi anno 1626 excuso; in qua vrlt et diœcesi colitur sub ritu duplici ad hunc quintum Maii, quo die, id est tertio Nonas Maii dicitur, et apud Hægonem Floriacensem et apud Bernardum Guidonis, et in dicto Breviario Lemovicensi, spiritum Deo reddidisse. Eodemque etiam die apud Sarlatenses festum ejus solemnissimo ritu celebratur, et ipse apud Sausaium in Martyrologio Gallicano longo conœnio honoratur. Interim vitio amanuensium relatus est ad diem 4 Maii in ms. Adone, quem Romæ reperimus in illustri bibliotheca cardinalis Sforza, ubi ista erant inserta: « In Petragoricis natale S. Sacerdotis confessoris et pontificis. » Quæ ita leguntur in Martyrologio Bellini Parisi aucto. « In territorio Petragoricensi S. Sacerdotis Lemovicensis episcopi. » Hæc inde edidit more suo Molanus in Auctario Usuardi: et Molano solum citato relatus est S. Sacerdos in hodiernum Martyrologium Romanum, uti etiam in Germanicum Canisii. Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, eundem, quasi a jam relato diversum ad quartum Maii his verbis profert: « Lemovicis in Gallia S. Sacerdotis episcopi. » Dein in notis citantur Tabulæ Ecclesiæ Lemovicensis, sed in ea colitur die quinta Maii. Dein patria dicitur Bufdegal, « ubi corpus jacet; » sed illud est in cathedrali Sarlatensi. Demum additur, « in Vitis sanctorum Galliæ apud Renatum Benedictum, presbyterum vocari, » sed in margine indicatur « S. Sacerdos Latine, Gallice Sainct Prestre » dici. Sed hæc Renati marginalis nota per quam ridicula accidit intelligentibus, S. Sacerdotem episcopum, non aliter quam saint Serdol vulgo nuncupari; et ad hunc prorsus impertinens esse, quod appellative sumpta vox Sacerdos, quatenus ordini presbyterali tribuitur, vulgari lingua reddatur Prêtre. Apagæ ejusmodi interpretamenta, quæ nostrum hunc sanctum confundere possent cum aliquo (si quis esset) S. Presbytero; sicut ex tali causa factum diximus, ut S. Monica, Augustini mater, cum S. Prima Ostiensi martyre confunderetur. Sed ad diem quod attinet, malumus nos cum antiquis Actis omnibus, et usu Ecclesia vni Lemovicensis, Sarlatensis, aliarumque vicinarum, malumus proponere ipsa Acta ad hunc diem quintum Maii. « Diem nemine tradente qua facta sub Carolo Magno translatio ad ecclesiam Sarlatensem est, nondum certissime cognovimus, » inquit Vitæ auctor. Recoletur nihilominus illa Sarlati officio duplici 3 Julii: et iterum 23 Augusti « Revelatio S. Sacerdotis: » sed de neutra habentur lectiones propriæ, ut difficile sit divinare, quid nomine Revelationis intelligatur, aut ad quod tempus ea spectet; vel quæ ipsius et Translationis differentia sit; unde Bernardus Guido eas confudit.

8. Major controversia est quoniam sæculo et quibus annis vixerit. Altaserra et Balusium secuti Labbe atque le Cointe, S. Sacerdotem ad sæculum septimum aut etiam octavum transferunt: imo Labbe tomo II Novæ suæ Bibliothecæ omnia ad hunc sensum corrigit. Ac primo inter nomina ac gesta Lemovicensium episcoporum pag. 267 ista reperit: « S. Sacerdos natione Burdegalensis, qui veneratur et quiescit apud Sarlatum Petragoricæ diœcesis, qui etiam florebat circa annum 517 » et recte; sed Labbe addit « legendum 715 aut quid ejusmodi. » Eodem modo pag. 663 quia regnante Clodoveo rege infra num. 13 dicitur ordinatus episcopus Lemovicensis, ista parenthesi inclusit Labbe. « Forte excidit, æquivoco illi, aut quid simile, vel inepti exscriptoris glossema fuit, unde postea adlecta, quæ ad calcem habentur, de tempore quo floruit, » scilicet nobis num. 17. Verum arbitramur omnes illos characteres servandos; sanctumque Sacerdotem tempore

Justiniani imperatoris diem clausisse ultimum, forte circa annum 550 ac tum implevisse annos vitæ circiter septuaginta, aut saltem ultra sexaginta : itaque de fonte susceptum esse ab Ecdicio, filio Aviti imperatoris, qui anno 467 sub Anthemio imperatore fuit comes et magister militiæ in Gallia, et anno 474 a Julio Nepote imperatore patricius creatus, ac vulgo rex appellatus, et sic pro rege Alitico sub initium Vitæ, cum Hugone Florianensi, arbitramur legendum regem Ecdicium, alias enim labyrinthum incurrimus inextricabilem. Dein Capuanum, alibi ignotum damus Cadurcensibus episcopum circa annum 480 inter Alithum, qui cum S. Paulino vixit, et Boetium, qui subscriptis Concilio Agathensi anno 506, et Aurelianensi primo anno 508 aut sequenti. Monachus porro et abbas fuerit factus S. Sacerdos sub finem sæculi quinti : ac post devictum a Chlodovæo Alaricum regem Gothorum, circa annum 509 episcopus Lemovicensis, approbante ante suum obitum Chlodovæo : et sic floruerit sub imperatoribus Anastasio, Justino et Justiniano, mortuus circa annum 530 et vere vixerit cum SS. Remigio, Benedicto, Vedasto et Amando. Qui omnes in Actis antiquis notantur, neque ex ullo istis temporibus habito concilio aliquid extundi potest, quod chronologiæ isti repugnet.

9. Bernardus Guidonis apud Labbe, quamvis S. Sacerdotem floruisse dicat circa annum 517 (quod et nos tenemus) tamen cum Rusticos duos præposuisset Exotio, ante annum 560 sedere exorso (uti ex ejus epitaphio et successoris Ferreoli ætate demonstratur) et post Exotium nominasset alios octo; eorum ultimo Cæsario subjungit « Ruricios sive Ruricios etiam duos, de quorum, inquit, temporibus require in libris antiquis B. Stephani ecclesiæ cathedralis, » ac denique, interjectis iterum tribus, nominat Aggericum sive Agerium, S. Sacerdotis decessorem in Vita prædicta nominatum. Quod dum facit, et, sibi ipsi repugnans, S. Sacerdotem coævum pene facit S. Cessatori, qui Caroli Martelli tempore floruit; merito suspectus sit nobis, ne ordo episcoporum apud eum æque perversus sit in S. Sacerdote quam perversus est in utroque Ruricio, quorum alterum 5 sæculo, alterum 6 floruisse max probabimus. Sammarthani, allegato ms. Catalogo Joannis Cordesii Canonici Lemovicensis, Bernardi sententiam amplectuntur circa S. Sacerdotem, circa Ruricios corrigunt; corrigendi tamen adhuc ipsi, quod Synodos quibus interfuit junior, adscribant Episcopatu senioris : Rusticos autem nullos agnoscat, alios aliquos a Bernardo nominatos prætereunt, tanquam ex sola scriptiois diversitate distinctos et introductos : quod illis libenter assentior, sed pariter judico in Catalogis, pro arbitrio auctorum tam recentium interpolatis alteratisque nullam certam Chronologiam posse fundari.

10. Porro sicuti Sammarthani censent, nullam esse rationem habendam Rusticorum, ut a Ruriciis diversorum; ita existimat Armandus Gerard nec Aggericum quidem Hugonis Flaviniacensis (quod melius Agerium vel Aggericum scripseris) distinguendum a Ruricio seniore, inter quem et juniorem sedisse debuit S. Sacerdos. Ratio hujus conjecturæ est, quod sicuti a rure Latinis dicebatur rusticus aut ruricius, ita Petragoricis in sua vulgari lingua, in cujus usu istæ voces non erant, ab agro dici debuerit agre vel agry. Sic autem scriptum nomen ejus episcopi, qui Sacerdotem præcessit, cum invenisset Hugo Flaviniacensis, cui Latina et genuina episcoporum Lemovicensium nomina minus nota erant, putat eum Armandus, dum Petragoricas voces Latine formæ reddere voluit, nominasse Aggericum, quem debuisset vocare Ruricum. Sunt tamen quibus id dici nulla cum verisimilitudine videatur, et omnino judicant retinendum Aggericum, a Ruriciis distinctum : quibus sane nihil est quod prohibeat ipsum interponere. Etenim Ruricum I constat anno 470 fuisse episcopum, et anno 506 propter ætatem ac morbos excusatum quo minus concilio Agathensi interesset; junioris non invenimus notitiam ante annum 535, quo concilio Arvernensi interfuit, idemque videtur usque ad annum 555 aut ultra fuisse in vivis : proinde notabile intervallum temporis statui potest inter utrumque; et locus datur non solum S. Sacerdoti, sed etiam ante hunc Aggerico, sallem ad biennium, si fuit a Ruricio I diversus.

11. Qui utrumque Ruricum conjunxerunt auctores, aliud nullum habuere fundamentum, quam quod Venantius Fortunatus in epitaphio eos conjunxerit ita canens :

Hic sacra pontificum, toto radiantia mundo,
Membra, sepulcra tegunt : spiritus astra colit,
Ruricii gemini, prænomine, sanguine nexi,
Exsultant pariter hinc avus, inde nepos.
Tempore quisque suo fundans pia templa Patroni,
Iste Augustini condidit, ille Petri.

Atqui hic illi non magis dicuntur sibi in episcopatu immediate successisse, quam avus fundasse templum S. Augustini, nepos Petri, prout Bernardus Guido et post hunc alii interpretantur; licet ipsa syntaxis verborum suffragante temporis ratione, potius exigat, ut avus Petro, nepos Augustino fundarit ecclesiam.

VITA S. SACERDOTIS.

PROLOGUS

Ex ms. Bibliothecæ Colbertinæ Parisiis.

Antiquam seriem vitæ gloriosi præsulis Sacerdotis relegens, et in ea quædam superflua, quædam autem scriptorum vitio depravata conspiciens, moderno tempore corrigere statui; ejusdemque historiæ textum, compendiosa brevitate transformatum et melioratum, lucidius honestusque depingere. Ad quem poliendum et elimandum composui mihi mul-

tas historias, quasi limas, ut nihil habeat nisi splendidum et honestum; et undecunque textum, undecim distinguendo Capitulis, adornavi. Quædam quoque diversis historiis, ubi opportunum duxi, ex latere in marginibus (1) subnotavi, ut ex his lector lineam temporum cognosceret, et ex brevi multa colligeret. Adjeci etiam de translatione ejusdem beatissimi præsulis (2) capitulum unum. Verum non studeo verbum pro verbo transcribere, nec tamen

(1) Hæc notata marginalia, primo Hugonis manuscripto adjuncta, transcribere nemini postea curæ

fuit, nec Sarlati quidem.

(2) Illud infra incipit num. 21.

omnino nova pro veteribus eudere; sed sensum ex A
sensu, secundum ingenio mei paupertatem, me-
liorando depromere; sicut poterit lectoris solertia,
utramque seriem perscrutando, facile comprobare.
Quod ut facerem dominus Arnaldus (3) abbas me
monuit, ipsius S. Sacerdotis abbatiae provisor; cu-
jus imperium contemnere, multa illius devictus ob-
secratione, non valui. Compulit me etiam meritum
tanti confessoris, et virtutes quae apud ejus sacra-

(3) Exstat quidem apud Sammarthanos aliqua
abbatum Sarlatensium series, sed per quam contur-
bata, nec uno loco mutila. Placet igitur, ex instru-
ctione praelaudati Armandi Gerard, aliam ab hoc
accuratius deductam proponere; juxta quam Arnal-
dus hic nominatus, praefuisset, ab anno 1122 ad
1134 quando adhuc vixisse et floruisse potuit Hugo
Floriacensis, licet is Chronicum suum dicaverit Ivoni
Carnotensi, sub annum 1115 defuncto. Seriei tamen
abbatiali praemittitur series comitum Petrago-
ricensium hoc modo: .

« Anno 867 mortuo Emenone comite Engolismen-
si, Carolus Calvus Wlgrinum instituit comitatum
Engolismensis et Petracoricensis administratorem;
cujus deinde posteri, sicut et filii aliorum in pro-
vincia comitum, sub Carolo Simplicis jus haeredita-
rium sibi in addictos cuique Comitatus, tanquam
domini, arrogarunt. Propterea jam dictum Wlgrin-
um, qui decessit anno 884 vocamus primum comi-
tem haereditarium Petragorici. Filios hic post se
duos reliquit: quorum primogenito Hilduino Engo-
lismensis comitatus cessit; secundo genito autem
Guillelmo, dicto *Taille-fer*, id est *Sectori-ferri*, Petra-
coricensis et Agennensis: hic enim etiam Wlgrino
obtigerat per dotem Rogelindis uxoris, quae erat
soror Guillelmi II comitis Tolosani. Obiit Guillel-
mus Sector-ferri an. 920, successorem in Petracorico
relinquens filium Bernardum, hunc quem Sar-
latensis monasterii benefactorem reformatoremque
post annum 936, imperante, id est regnante domino
Ludovico, eo scilicet quem hujus nominis quartum
Ultramarinum appellant scriptores, Caroli Simplicis
ex Ogiva filio, ab anno jam dicto usque ad 954.
Bernardo quatuor fuerant filii, qui post ejus mor-
tem, et annum 950 successive gesserunt titulum comi-
tatus Petracoricensis, sed abque liberis decedentes
haereditatem dimiserunt filiis amitae suae Em-
mae, ex Bozone seniore comite Marchiae natis, vo-
catisque ad successionem in Petracorico circa an-
num 976. Filii autem Bernardi praenominati hi erant
Arnoldus Borsacius, Beslio in comitibus Aquitaniae
minus recte Vortacius, Guillelmus Taleirandus,
Ranulfus Bonus-par, seu Bonus-socius, et Richar-
dus Simplex. » Atque haec omnia habentur ex Chro-
nico Ademari et Historia episcoporum Engolismen-
sium in Biblioth. Nova Labbe to. II, pag. 165, 167
et 253, nec non ex fragmentis historiae ducum Aquitaniae
et comitum Pictavensium apud Beslium. Porro
Guillelmus Taleirandus jam nominatus ipse est
qui contra apostolica praecipia venditor ecclesiae
Sarlatensis exstitit in gratiam Huberti num. 25 indi-
cati.

Abbatum porro seriem, quae in Gallia Christiana
tom. IV perturbata exstat, et in qua non invenitur
Simoniacus ille Hubertus, sic correctam vult Ar-
mandus, ut in monasterio Sarlatensis reformatione
abbas constitutus sit circa an. 936.

- « 1. Odo, idem (ut existimant) qui Abbas Clunia-
censis Benedictinum Ordinem reformavit in Gallia.
- « 2. Adacius, ab Odone institutus, circa annum
940 cum antea abbatiam Tutellensem reformasset.
- « 3. Asserarius, seu Assenarius, circa 950.
- « 4. Bassenus, circa 960.
- « 5. Hubertus, Simoniacus, circa 970.

thissima ossa crebris sunt. Et cum cernerem anti-
quorum tyrannorum historias oratoris facundia ex-
cellenter evehi, et hujus sancti atque clarissimi si-
deris, sancti scilicet Sacerdotis, vitae seriem scri-
ptorum negligentia deprimi; et ita veritatis ratio-
nem in eadem serie quasi quibusdam ambagibus
occultari, quemadmodum solet aliquando sol nubibus
obfascari; indignum visum est mihi, nec potui
ullo modo pati, quin splendidum honestumque ali-

« 6. Bernardus, 975.

« 7. Geraldus, 994.

« 8. Americus, 1031.

« 9. Stephanus, 1076

« 10. Arnaldus, 1122. Is ipse, cui Hugo Flori-
acensis haec S. Sacerdotis Acta exornavit: omnibus
autem corrigendi sunt Sammarthani, cum dicunt
sub eo factam esse S. Sacerdotis Translationem
circa annum 1140. Etenim ea res narratur in Actis
veluti sub Ludovico Pio, statim post ecclesiae res-
taurationem, gesta, et in Chronico Gaufredi Vo-
sicensis cap. 2 narratur, quomodo « S. Pardulphi
corpus de coenobio Garactensi delatum est in mo-
nasterium Sarlatense, et juxta corpus S. Sacerdotis
Lemovicensis episcopi honeste collocatum est, »
utique circa annum millesimum, atque adeo post
factam Translationem.

« 11. Gilbertus, 1134, praetermissus a Sammar-
thanis.

« 12. Raymundus de Felenon, 1153.

« 13. Garinus de Comarca, 1169.

« 14. Radulphus de Croniaco, non Cormiaco,
1195.

« 15. Arnaldus, 1202.

« 16. Bertrandus de Limegeoulz, 1208, non vero
Bernardus.

« 17. Guido de Cornil, 1212, praeteritus Sammar-
thanis.

« 18. Helias de Umion, non Vinion, 1221.

« 19. Stephanus de Rignac, 1229:

« 20. Helius Petri, 1232.

« 21. Bernardus del Couderc, 1236.

« 22. Geraldus de Vallibus, 1238.

« 23. Helias de Maignanac, 1249, qui fuit deca-
nus Issigeacensis.

« 24. Bernardus III, 1250.

« 25. Geraldus d'Albusson, 1255. Inter hos tres
ultimos abbates de jure contestatio fuit, quis eorum
potior, lisque adhuc pendebat Romae an. 1260.

« 26. Arnoldus de Stapone, 1260, in cujus favo-
rem depositos fuisse tres illos contententes, per
sententiam novamque electionem, verosimile est.

« 27. Robertus a S. Michaeli, 1274.

« 28. Bernardus de Vallibus, 1283.

« 29. Armandus de S. Leonardo, 1312, praeteritus
a Sammarthanis: fuit autem abbas usque ad an-
num 1313, quando abbatia Sarlatensis erecta est in
episcopatum a Joanne papa XXII. Quoniam autem
primus episcopus fuit creatus Raymundus de Roc-
cornu, abbas Galliacensis, credibile est, Galliacen-
sem abbatiam Armando invicem cecisisse. »

Hactenus ille, cujus diligentiam utinam plures
imitarentur, expeditioremque facerent usum cata-
logorum sacrorum, quos licet studiose Sammarthani
collegerint, magnis tamen laborare defectibus, vel
hoc uno exemplo discimus.

Ludovicus iste, quo imperante sive regnante con-
ditum est instrumentum, fuit Ludovicus IV dictus
Ultramarinus: nam comes Bernardus, reformatio-
nis auctor, patri suo Guillelmo Sectori ferri succes-
sit anno 920 et vixit usque ad 950, filius autem ejus
secundo genitus, avo synonymus, cognomento Tai-
lerandus, Huberto Simoniaco abbatiam vendidit,
circa annum 970.

quid de eo conscriberem; maxime cum et materia non deesset, et antiquarum historiarum ordo huic nostro operi sufficienter suffragari valeret. Denique exigit et meæ fidei probatio, ut in Dei laude et sanctorum ejus aliquod opusculum devotus faciam, ad laudem et gloriam ipsorum; quatenus ipsi sancti impetrent mihi, apud judicem et redemptorem meum, veniam delictorum.

Cæterum, de facultate sermonis, in eo spem posui, qui dixit: « Aperi os tuum, et ego adimplebo illud. » Meus igitur pauper affectus illius poterit ditari facultate, ad laudem hujus confessoris, ad cuius vitæ seriem aliquid apponere non est laude dignum, sed nefarium: vera enim sanctitas et pura religio non indiget hominum mendacio, sed tunc obscuratur potius cum commento falsitatis involvitur. Potest tamen quorundam verborum pondere meritum cujuslibet apud homines commendari, et ejus laus oratoris peritiam venustari: verum ab omnipotenti Deo uniuscujusque meritorum qualitas, sine orationis interpretatione, dignoscitur.

Hæc præmittens, nunc ad invidos verba converto, qui vetera fastidiunt, et nova prosequuntur: et eos moneo, ne meum opusculum, quia novum non est, forte contemnendum existiment: nam omnia vetera, nova fuisse, nulli dubium est. Meminerint etiam, quæso, quia Moyses natus quarta ætate, ab origine mundi historiæ suæ cœpit exordium; et Josephus, historiæ Antiquitatum scriptor, libros Moysi diversa verborum retractavit specie; beatus etiam Hieronymus transferre non distulit, quod jam a veteribus translatum fuerat; adjecit etiam in sua translatione plurima, quæ fuerant prætermissa. Possem, si vellem, hic plures commemorare viros, et de modernis exemplum ponere: sed hos tantum inseruisse sufficit. Licet igitur sapienti, sicut existimo, de antiqua re veridicam historiam texere, et pro incultis sermonibus honestiores ponere: valetque quis aliquando, de una eademque re, duplici modo disserere, et in utroque verum exprimere: alterum etiam oratorem sæpe videmus, orationem alterius quadam verborum affluentia subornare, et eandem rem dissimili modo dicere. At scio mihi non licere, quod viris sanctissimis disertissimis licuisse probatur: quia oratorum facundiam non habeo; neque calleo artem per quam hæc fiunt; nisi quia, sicut jam dixi, in virtute sancti Spiritus anchoram fidei collocavi. Nam et in præsentem tempore idem sanctus Spiritus luculentam et castigatam sermonis efficaciam, ad multorum ædificationem, quibus vult suggerit: cui olim Ecclesiæ suæ sanctæ de

(4) Hinc liquet ab eodem antiquo auctore edita esse Miracula a Bernardo Guidonis omissa et infra relata cap. 4.

(5) Secundum Hugonem Florianensem est Ecdicius, filius Aviti imperatoris, de quo supra egimus.

(6) Calabrum prope Calviacum est in diocesi Caturcensi, sed in provincia Petracoriensi. Ita in Notis Armandus Gerard.

A Persecutore Doctorem, et de Publicano sua gratia Evangelistam exhibuit. Quo Spiritus fretus, quamvis indignus, tamen hoc onus devotus subire non metuo.

CAPUT PRIMUM.

Ortus, educatio, monachatus, dignitas abbatialis.

[CAP. I.] 1. Gloriosus præsul et cunctis in orbe sacerdotibus imitandus Sacerdos, ex Aquitania provincia oriundus, ex clara stirpe originem sumpsit. Qui cum nobilitas esset genere, nobilior splenduit probitate vitæ. De quo quis vel quantus fuerit, ex his quæ sancto cooperante Spiritu, de vitæ ejus qualitate, et de multorum miraculorum (4) copia scribere statui, facile quilibet discere poterit. Hujus ergo pater, clarissimus vir Laban, unus de Burdegala civitatis primoribus exstitit; mater vero Mundana nuncupatur. Regnabat eodem tempore in Aquitania provincia rex Christianissimus, Anticus (5) nomine. Accidit autem ut idem rex venerit ad quemdam vicum, nominatum Calabrum (6), situm inter Caturcensium et Petragoricorum fines, non longe a Flavio Dordonia. Et cum ibi aliquandiu persisteret, quadam die assistens ei Laban, præfati viri pater, dixit: « Domine mi rex, si placuerit serenitati tuæ honorare me, deprecor ut filium meum unigenitum, quem mihi nuper Dominus dignatus est donare, suscipias ex baptismatis regeneratione. » Cui gratulabundus rex protinus respondit: « Si nostris illum conspectibus præsentas, faciam quod postulas. » Tunc festinus Laban attulit ei filium suum dicens: « Ecce, domine rex, adest filius meus, cujus susceptorem ex sacro fontis lavacro te futurum promisisti. » Et continuo rex, suscipiens ex sacro latice puerum, dedit ei præfatum vicum Calabrum, in quo hæc gerebantur, hæreditario jure possidendum: idem quippe vicus erat regius fiscus. Et factum est hoc divina dispositione, ut idem puer in baptismatis perceptione Sacerdos appellaretur nomine, officio postmodum magnus in Ecclesia futurus sacerdos.

[CAP. II.] 2. His patris, traditus est Sacerdos, puer venerabilis, S. Capuano (7) Caturcensi episcopo, ut eum litteris et disciplina Christiana (8) institueret: qui Capuanus in illis diebus erat præcellentissimus inter religiosos Aquitanicæ præsules. Hoc (9) vero contigerat omnipotentis Dei dispensatione, quatenus puer sanctissimus a catholico perfectoque sanctitatis magistro purissima fluentia doctrinæ biberet; unde demum mentes fidelium, doctor factus egregius, irrigaret: et ne aliquando ab

(7) Ms. Pragense, « Episcopo Caturcensi, Capuano nomine, viro inter præsules Aquitanicæ præcellentissimo. » Apud Labbe etiam *sanctus* dicitur. In Breviario Lemovicino *notæ sanctitatis vir*. Videtur collocandus inter Alithium et Boetium, adeoque foret quintus apud Sammarthanos.

(8) Breviar. Sarlat. *instrueret*.

(9) Idem, *etiam contigit*.

hæretica pravitate circumventus, quorum in illa regione ea tempestate maxima (10) copia inerat, a recto fidei tramite deviare. Sic igitur jam nominis dignitate, parentum nobilitate, dono regio sanctique præsulis magisterio, dilectus Domino Sacerdos decorabatur in infantia; quatenus ex hoc mortalibus claresceret, quanta reverentia excolendus existeret, quem tot et tantis muneribus divina largitas præveniendi sublimaret.

3. Sanctus denique Sacerdos, transactis annis puerilibus, dum doctrinis salutaribus insisteret, et pubescentes annos maturitate vitæ transcenderet; cœpit cunctos cœtaneos suos virtutum laudibus præcellere. Unde venerabili Capuano, sub cujus degebat magisterio, admodum carus erat, et ei semper assistebat; et ea quæ ab ejus ore sitiens hauriebat, in sui cordis armariolo recondebat. Astutiam ejus simplicitas commendabat, et urbanum eloquium modestia temperabat; nec corporis gloriabatur decore, neque extollebatur mundiali favore. Verumtamen cum jam metas juventutis attingeret, in ipsa ferventi ætate cœpit mox castitatis amator existere, mundique delectamenta spernere. Nam quotiescunque tentator ad eum veniens tentationis aditum quærebat, clausum semper adversum se ejus pectoris ostium inveniebat. Quid multa? Cum jam intrinsecus vas sincerum sancti Spiritus existeret, et in ara mentis holocaustum piæ devotionis quotidie Deo sacrificaret; memoratus Capuanus episcopus, per angelicam admonitionem, ordinavit eum levitam. Et factum est post hanc ordinationem, ut idem vir sanctissimus Sacerdos magis virtutum jubare claresceret; et omnipotenti Deo, cui dudum ministrabat interius, æque exterius per ministerium ecclesiasticum deserviret. Et ex tunc cœpit in elemosynæ largitatem indigentibus erogare, ac in Dei laudibus perfectius insistere.

[CAP. III.] 4. Erat per idem tempus in jam nominato vico Calabro cœnobium, in quo quadraginta et eo amplius monachi morabantur. His ergo dilectus Domini Sacerdos specialiter sedulus ministrabat: ita ut quidquid de facultate propria eis non tribueret, totum se perdere profecto putaret. Et renovata ibi primum Basilica, longa jam vetustate pene consumpta, construxit ibidem habitacula monachis apta. Contulit etiam eidem cœnobio eundem vicum Calabrum, cum appendiciis suis, quem (ut dictum est) a rege Anticio hæreditario jure susceperat possidendum. Orabat etiam frequenter, quia didicerat quoniam oportet semper orare et non deficere. Et cum quadam die se in oratione ex more prostravisset, emissa est ad eum divina vox dicens: « O dilecte meus Sacerdos, ingredi cœnobium nil metuens, quoniam in ordinem religionis monasticæ elegi te, et quia te vas sanctificationis ab ipsis cunabulis exhibuisti mihi, angelicam custodiam deputavi tibi. » Ad hanc vocem cœpit continuo magnus le-

A vita Sacerdos omnipotenti Deo dupliciter gratias agere, eo quod ab eo facta voce cœlitus confortari meruisset, sumptoque religionis habitu, cœpit propositi sui normam perfectissime custodire. Verum non est nostræ facundiæ deprimere, quanta mentis puritas et morum probitas, quanta jejuniorum asperitas, et super omnia lectionum sanctarum intentio, vel quis circa religionem affectus, præ cæteris fratribus Deo et hominibus eum cœperit commendare. His ergo aliarumque virtutum et magis humilitatis privilegio pollens vir sanctissimus, sub Abbatis regimine per septem circiter annos, antequam ad presbyteratus ordinem accederet, Domino militavit. Sicque usum rectæ conversationis nunquam descruit, ut non ante aliis imperaret, quam majoribus debito rationis ordine subjaceret.

[CAP. IV.] 5. Post hos dies factum est, ut vir Domini Sacerdos præfati monasterii fratribus præsideret. His tamen omnibus plus prodesse quam præesse satagebat. Studebat enim ut eis imitandus existeret, et ut bona opera factis amplius quam verbis ostenderet. Quotidie quidem lectioni vacabat, et tamen omnibus sedulus ministrabat. Ut servus omnium, omnibus serviebat; sed ut judex peritissimus, de criminibus arguebat. Minimus inter omnes apparebat; sed tanquam doctor præstantissimus, eos doctrinis salutaribus edocebat. Sicut pater suavissimus omnes diligebat; sed velut sapiens medicus, quos incorrigibiles prævidebat, a corpore Ecclesiæ tanquam membra putrida sequestrabat. Fortitudinem lenitate temperabat, et temperantiam prudentia confortabat: sicque in omnibus actibus suis justus et misericors apparebat.

6. Quapropter omnes qui in eadem provincia morabantur, eum toto nisu diligebant, et magnis laudum favoribus extollebant; et tamen, ut poterat, vitæ meritum occultabat, ne si forte favoribus interius intumesceret, in ejus interioribus fructus humilitatis deperiret. Sed nimirum crescebat de eo quotidie opinio famulatrix virtutum, confluebatque ad eum ex diversis regionibus hominum turba non modica. Et quidam quidem veniebant, ut exemplo tanti viri meliores existerent; quidam vero, tantummodo ut eum inviserent; alii autem, ut alimenta corporis vel quæque necessaria ab eo perciperent; et alii, ut ejus orationibus suas animas Domino commendarent. Quibus omnibus affatim vir sanctissimus divinorum dogmatum pabula proponebat; et, ut cuique opus erat, proficere, secundum quod poterat, insudabat. Cura pauperum et peregrinorum ita ei inerat, ut cum magna mentis alacritate in eorum usibus expenderet, quidquid sibi subtrahere potuisset: unaque admodum vili sui Ordinis veste contentus, nudos vestiebat, et parcimoniam diligebat; et cum sibi parvus existeret, cæteris largus erat.

(10) Propter reges Wisigothos, ibidem dominantes et hæresi Ariana infectos.

CAPUT II.

Viventis miracula : parentum conversio ad vitam sanctam. Episcopatus Lemovicensis obitus.

[CAP. V.] 7. Interea vir Domini Sacerdos desiderabat ad presbyteratus honorem conscendere, ut quanto excellentior gradu fieret, tanto liberius Domino vacaret; et quotiescunque sacra mysteria perageret, sese lacrymis in oratione mactaret. Verumtamen, ut tandem hominibus appareret quantæ sanctitatis existeret, placuit divinæ pietati, ut ejus vitam miraculorum gloria decoraret : quod ita factum est.

8. Erat in suprafato vico Calabro quidam homo, cujus cutem lepra sœdaverat. Factum est autem ut quadam die vir Domini Sacerdos ab angelo mone-retur, quatenus eum visitaret, et lotis manibus omnia ægritudinis ejus loca palparet. Quod cum fecisset oratione præmissa, hominem continuo sanitati restituit. Habitatores vero loci, nec non omnes regionis illius populi hoc audientes, lætis animis Domino gratias referebant, B. Sacerdotis merita colaudantes.

9. Mundana quoque mater ejus, audiens filium suum tantum peregisse miraculum, benedicebat Domino, cujus ope mirifica cuncta fiunt miracula : et corde compuncta, cuncta deinceps sæculi spernens oblectamenta, filii desiderabat imitari vestigia. Morabatur in illo tempore vir ejus Laban in Burdegala civitate; quo illa dirigens, accersivit eum, mandans illi per nuntium tam spectandum miraculum Dei fecisse famulum. Hoc audiens Laban, glorificabat et ipse Dominum in eo quod factum fuerat.

[CAP. VI.] 10. Cum esset ergo Laban, sicut superior dictum, genere nobilis, Mundana, uxor ejus venerabilis, erat ei moribus et generositate consimilis. Erantque ambo secundum sæculi dignitatem inelyti et facultatum affluentia ditissimi. Quadam vero die venerabilis Mundana ad pedes viri sui pro-cidens, cum stetibus precabatur, ut ambo pariter felici commercio pro terrenis cœlestia mercarentur, et S. Sacerdotis imitando vestigia sequerentur; et quemadmodum pariter vixerant carnaliter, viverent et spiritualiter. Quam ejus petitionem Laban exaudiens, corde compunctus libenter assensum præbuit. Diviserunt igitur in duas partes cunctam sui juris substantiam, et unam quidem Ecclesiæ Christi tradiderunt, alteram vero pauperibus et peregrinis erogaverunt. Servos quoque ac vernaculos suos liberos abire permiserunt, et reliquam vitam Domino dedicaverunt. Et erant ambo uanimitè, secundum apostoli Pauli præceptum (*Rom. XII, 11*), spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem

(11) Ita etiam Bernardus Guidonis in ms. Pragensi *Jacob* expressit, prout habetur Geneseos cap. 49. Ast apud Labbe habetur *Job*.

(12) Notitia utriusque episcopi Aggerici et Sacerdotis, uti et Capuani episcopi Cadurcensis solum habetur ex hac Vita, eo quod Catalogi circa primos

A sectantes, et Domini Jesu Christi vestigia per omnia persequentes : præcipue tamen peregrinos amabant, et in eis suscipiendis liberaliter insistebant.

[CAP. VII.] 11. Quadam die, conveniente viro Dei Sacerdote cum fratribus, more solito, ad horam orationis secundam, contigit ut pater ejus migraret a sæculo. Cumque hoc ei nuntii venientes indicare voluissent, ipse admodum devotissime orationi instabat, ita ut neminem eorum respiceret, donec orationi finem imponeret. Completa vero oratione, patrem jam exanimatum adiit : deinde cum eum jam mortuum in medio expositum invenisset, et interrogavisset horam discessionis ejus, invenit eadem hora illum obiisse, qua ipse ad orationem processerat. Lugebat autem illum tam venerabilis Mundana, quam etiam et parentes ac vicini ejus pariter circumstantes. Quos vir Domini Sacerdos consolans, asserebat illum non esse lugendum, qui Evangelium implendo præceptum, peregrinis et pauperibus devotus erogaverat facultates suarum rerum.

12. Porro iterum eos interrogavit, si condignum ejus funeri præbuisent obsequium. Cui cum respondissent, quod vivificis mysteriis Dominici corporis et sanguinis non participavisset, cum ingenti mœrore protinus se in terram prosternens, oravit diutissime. Deinde defuncti manu apprehensa, semel et secundo eum nomine vocavit. Qui continuo ad vocem viri Dei, ac si dormiret, ita surrexit; et circumstantium multitudinem intuens, hujusmodi verba profudit, dicens : « Hora quidem præsentis diei secunda a sæculo migraveram, sed filii mei meritis concessum est mihi ut iterum ad superos remearem. » Hæc eo loquente, stupebant cuncti qui aderant ad tantæ rei miraculum, expansisque manibus in altum, ac sublato clamore ad cœlum, Domino gratias referebant. Sed cum siluissent, continuo venerabilis Sacerdos communionem Dominici corporis dedit ei; qua ille percepta valde confortatus est. Tunc ante ejus præsentiam idem vir Dei sese projiciens, ad similitudinem patriarchæ (11) Jacob, paternam benedictionem ab eo flagitare cœpit. Cui cum protinus benedixisset pater, iterum mox in pace quievit. O laudabile beati viri meritum, per quod pater ad superos reducit, et corporis Dominici viatico reficitur, ac postmodum quieturus in pace dimittitur.

[CAP. VIII.] 13. His peractis quæ diximus, cœpit fama beati viri hac illaque diffuere, et odor sanctæ ejus conversationis finitimas regiones perfundere. Unde Lemovicensi episcopo (12) Aggerico beatæ memoriæ decedente, vir Dei Sacerdos in cathedra sublimatur ejusdem Ecclesiæ, ad honorem Dei, electione cleri et favore populi, Francorum rege Chlodovæo (13) seniore illius provinciæ Principiscopus sint valde mutili.

(13) Post Alaricum regem a Chlodovæo devictum anno 507 præfuit hic Aquitaniæ, ac tunc ante ejus obitum, id est 27 Novembris anni 509, videtur S. Sacerdos episcopus constitutus.

cipe etiam collaudante. Sicque per aliquot annorum (14) curricula eandem gubernavit Ecclesiam Dei providentia. Verumtamen, quoniam ne aliquibus fastidium generemus, verbositatem fugimus, et brevitati animum applicamus, nunc ad ejus transitum flectamus articulum.

[CAP. IX.] 14. Sentiens igitur Sacerdos beatissimus, sancto sibi revelante Spiritu, extremum diem sibi imminere, valedicens fratribus Lemovicinam civitatem deseruit, et natale solum repetere studuit. Ibi namque divina præordinante gratia, cupiebat ut ejus conderetur corpusculum, ubi religionis sumpserat exordium. Qui cum iter faceret, venit ad quamdam villam quæ Argentacum nominatur, ibique jam diu maceratus dolore, gravi afficiebatur acedine. Sed cum paululum respirasset, ovorum edulium postulavit. Quod discipuli ejus audientes, alimentum quod quæsierat, sollicitè per omnes villæ incolæ quærere festinaverunt; et non inventes, statim magistro annuntiaverunt. In eadem quippe villa germen gallinarum, milvorum et accipitrum hactenus infestabatur improba voracitate, ita ut vix ibi aliquando aliqua potuerit gallina durare. Quod ut vir sanctus comperit, illam avium importunitatem ita comescuit, in hoc, inquit, ambitu villæ nulla deinceps avium rapacium gallinas audeat infestare. Cujus servi Dei edictum inviolabile permanet in sempiternum (15). Mira res! verum hoc uno satis patet indicio, quod potenti virtute pontificalis dudum auctoritas homines ligare poterat et solvere. Vere enim illius erat discipulus, qui in navicula positus, surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Sic quondam beatissimus Martinus, Turonum archiepiscopus, mergos a præda fluminis prohibuit, et rapacem ingluviem eorum comescuit. Paruerunt volatilia Martini præceptis; obtemperant adhuc accipitres Sacerdotis famuli Dei interdictis. Ipse (16), precamur, precibus nos solvat a criminibus, et sic defendat supplices, ut nunc conservat alites.

[CAP. X.] 15. Vir igitur Domini Sacerdos, præsul sanctissimus, videns diem supremum sibi illuxisse, discipulos convocat, corpusque suum Ecclesiæ, in qua exordium religionis sumpserat, reddi imperat. Demum, cum divinis mysteriis exitum præmunis-

(14) Saltem ad Justiniani imperium, quod incæpit anno 527. Notat autem Armandus Gerard, id non ita intelligendum quasi milvos omnino relegarit ab eo loco sanctus, ut volunt aliqui; cum etiam nunc ibi æque ac alibi conspiciantur, sed quod ibi non magis quam alibi sint infesti gallinis.

(15) Sequentia hujus numeri intacta sunt apud Bernardum Guidonis.

(16) Breviar. Sarlat. *precantium.*

(17) Non igitur Argentaci, ubi mortuus, ibidem et sepultus est S. Sacerdos, uti perperam in supplemento Saussajus: graviori etiam errore pro *Argentaco* scribens *Argentoratum*, quæ est urbs Germaniæ ad Rhenum. Saussaji errorem ex parte etiam transcripsit Arturus du Monstier in Gynæceo sacro ad hunc diem.

(18) Neque hoc, nec id quod supra dictum de

set, et discipulis suis omnibusque ibi convenientibus sacre exhortationis multa affamina perorasset, et se spiritualesque filios, quos desererat, omnipotenti Deo commendavisset, tertio nonas Maii spiritum cælo reddidit: qui choris nunc Angelicis circumseptus illi proximus exstat, cui in terra positus militabat. Sic enim Dominus noster Jesus Christus in terris positus Patrem exorabat: « Pater, volo ut ubi ego sum, illic sit et minister meus. »

16. Magistrum igitur exanimem videntes discipuli, qui eum fuerant comitati, aiebant, nimio intrinsecus mœrore correpti, « Cur, Pater, huc morturus advenisti? Cur nobiscum tam parvissimo vitæ termino degere voluisti? Cur nos, Pater dulcissime, relinquis orphanos? » Illis et hujuscemodi quæstibus discipuli satisfaciens dolori, magistri præcepta complere studentes, ejus exanimis artus navi imponunt, et per Dordonix alveum iter arripiunt ad prædictum (17) monasterium. Et cum jam appropinquarent ad matris domini Sacerdotis diversorium; ecce B. Mundana, luminibus orbata, filii tendebat ad exsequias. Quo cum manibus famulorum sustentata venisset, mox ad fluminis littus meruit recipere lumen divinitus. Nunc sicut in altero miraculo fecimus, dilectum Domini Sacerdotem beatissimo Martino Turonum archiepiscopo comparemus. Martinus (18) matrem suam a gentilitatis convertit errore, Sacerdos Præsul sanctissimus exemplo continentix provocavit matrem ad emendationem vitæ: ille per fidem matrem illuminavit intrinsecus, hic illuminavit extrinsecus ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen

CAPUT III.

Ratio temporis: sepultura: translatio corporis Sarlatum.

[CAP. XI.] 17. Floruit autem S. Sacerdos reverendus episcopus Augustorum Anastasii (19) et Justini Senioris (20) Justinianique temporibus, sibi ad invicem succedentibus; Chlodovæo (21), filio Childerici, Francorum et Aquitanorum tenente monarchiam. Hunc Chlodovæum (22) S. Remigius baptizavit. Hoc etiam tempore eximus monachorum legifer (23) Benedictus, et B. Amandus (24) et S. Vedastus epi-

Mergis, invenies apud Severum Sulpitium: unde ergo hæc sumpta, quæremus 11 novembris.

(19) Anastasius imperavit a die 11 aprilis anni 491 usque ad 8 julii anni 518.

(20) Justinus proximo a morte Anastasii die cæpit imperare, et anno 527 Justinianum 1 aprilis declaravit successorem, qui illo 1 augusti mortuus, plene regnavit.

(21) Chlodovæus solum cum Anastasio vixit.

(22) Baptizatus anno 496, regni sui anno 17, uti alibi probamus.

(23) S. Benedictus natus circa annum 480, mortuus 543, 21 martii, quo die Acta dedimus.

(24) Coluntur ambo 6 februarii: ex his Vedastus senior factus episcopus circa an. 500, mortuus circa annum 540. At S. Amandus natus circa annum 494, et nonagenarius creditur vita functus circa annum 584.

scopi, et alii plures viri sanctissimi floruerunt. Exstitit etiam vicesimus (25) nonus Lemovicensis ecclesie episcopus a B. Martiale, primo ejusdem civitatis episcopo, Petri apostolorum principis (26) discipulo.

18. Gloriosissimo præsule Christi Sacerdote, sicut jam dictum est, vinculis corporis absoluto, monachi sæpe fati monasterii corpus ejus sanctissimum de navi deponentes, et suis humeris imponentes, ecclesie, cujus Domino donante abbas exstiterat, intulerunt. Quis tunc ibi conventus virorum ac mulierum advenerit, quæve pompa ecclesiasticorum ornamentorum delata fuerit, supervacuum dicere duximus; videres tamen ad ejus exsequias convenire gaudentes pariter et lugentes. Gaudebant, quia tanti confessoris suscipiebant patrocinium; lugebant, se amisisse dulce solatium. Lacrymas cohibere non poterant pietatis affectu, sed consolabantur corporis ejus adventu. Carmina sic simul et lacrymas effundebant, exultabant pariter et dolebant.

19. Omnes tamen pariter suavissimo refliciebantur olore, et simul inestimabili propinabantur dulcedine. Nam totum viri Domini corpus divino fragabat nectare, ac si fuisset perfusum pretioso aromate. Angelorum chorus comitabatur in cœlis, quem chorus virtutum semper fuerat comitatus in terris. Cum ejus vero sanctissima anima tripudians angeli Dominum collaudabant, et homines in terris positi funeris exsequias honorifice procurabant. Sic itaque in memorata basilica, Deo favente, reverendissimi præsulis Sacerdotis reliquie feliciter fuerunt reconditæ.

[CAP. XII.] 20. Longo vero post tempore, dum piis lacrymis S. Mundana filii sui semper rigaret mausoleum, sub Wandalica (27) persecutione, gladii procubuit interemptione; et propter insuperabilem Christi confessionem, martyrii sustinuit immolationem. Porro corpus ejus, a fidelibus collectum, et juxta filii sui reverendissimi ac sanctissimi Sacer-

(25) Hic apparet aliquod *σφάλμα*, et forte in catalogo episcoporum Lemovicensium, cum antiqua Vita scriberetur noto, nonus post primum fuit S. Sacerdos, inter eos qui constituto firmiter episcopatu sibi invicem sine interruptione successerunt: non adnumerando iis S. Martialem, ejusque discipulum S. Aurellanum.

(26) Ita vulgaris opinio habet, alii cum Gregorio Turouensi referunt ad Decii tempora, quod ad ejus Acta examinabitur 30 junii. Magnum certe hiatum admittere debent in serie Episcoporum, qui vulgarem tenent opinionem: et ob hanc forte causam Bernardus Guido in catalogo illorum nomina tam liberaliter multiplicat, ut supra diximus.

(27) Petrus Franciscus Chiffetius lib. II Paulini illustrati, cap. 17, ostendit apud scriptores uno Wandalorum nomine venire nationes omnes Gothicas seu Geticas, aliasque barbaras, et sic potuit S. Mundana in aliqua excursionem Gothorum, qui Galliam Narbonensem satis vicinam adhuc retinebant, occisa fuisse. Coli eam in Ecclesia Sarlatensi 31 maii sub ritu duplici, ut viduum martyrem, indicavit Armandus Gerard: ast hoc die refertur a Saussaio in supplemento, quod sequitur Arturus in Gynæceo sacro.

(28) Illic desinit Breviarium ms. Sarlatense, ubi

A dotis præsulis sepulcrum diligenter est humatum; ibique divina opitulante gratia multa sunt miracula, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, per omnia sæcula sæculorum. Amen (28).

[CAP. XIII.] 21. Optimo Imperatore (29) Carolo Magno imperialia scepra tenente, et Ludovico Pio filio ejus sub patris imperio in Aquitania regnante, sicut Actuum eorum libellus testatur, multa in regno Aquitanico monasteria ab eodem rege Ludovico fuerunt reparata, multa et a fundamentis constructa, quibus nunc veluti quibusdam luminaribus decoratur tota Aquitania. Hujus exemplum non modo episcoporum multi, sed et laicorum quam plurimi æmulati, collapsa restaurare, et nova monasteria certabant construere. Hoc etiam tempore, in ejusdem provincie corpore, a religiosis viris (30) restaurata est ecclesia Salvatoris mundi in vico Sarlatensi, qui est situs in pago Petragoricensi. Sicque factum est, Dei operante clementia, ut ecclesias quas præfatus Imperator Carolus Magnus devastando læserat bello, quod multis annis gestum tandem peregerat contra Waiferum (31) tyrannum, et Hunaldum qui post Waiferi mortem Aquitaniam occupaverat, Ludovicus filius ejusdem imperatoris repararet. Quas omnes ipse piissimus imperator Carolus Magnus immensis auri et argenti ponderibus, gemmarumque pretiosarum exornavit muneribus amplissimis et honoribus ditavit, et insuper, quod est pretiosius, sanctissimis reliquiarum patrocinii insignivit. Inter quas idem princeps, dominus amabilis Carolus (32) Magnus honestavit, imo sanctificavit hanc, de qua loquimur, ecclesiam de Sarlato non modica portione ligni crucis Dominicæ: quod, ut in quibusdam (33) Actibus ejus legitur, ipse imperator (34) cum multis aliis reliquiis detulerat ab Hierosolyma.

[CAP. XIV.] 22. Ea tempestate monachi ejusdem ecclesie Sarlatensis ad superius nominatum vitot lectiones quot hactenus numeri a nobis notati.

(29) In ms. Sarlatensi ponitur titulus *De revelatione S. Sacerdotis*. Apud Bernardum Guidonis: *De Translatione corporis S. Sacerdotis apud vicum et monasterium de Sarlato in territorio Petragorico*: et sic sequentia habentur apud Andreæ Chesnæum tomo III, pag. 385.

(30) Imprimis Bernardo comite Petragoricensi, consentiente uxore Garsinda, qui locum eatenus sub suo jure retinuerat. Diploma ejus vide tom. IV, Gallie Christ., pag. 808.

(31) Imo bellum contra Waiferum seu Waifarum confecerat Pipinus, pater Caroli Magni, atque isto anno 768 interfectus est, ante obitum Pipini, qui decessit 24 septembris. Hunaldus autem, pater Waifarum, a Carolo Magno in fugam versus, ac dein captus est. Consule Vitam 28 januarii num. 8.

(32) Colitur Carolus Magnus officio ecclesiastico apud Sarlatenses.

(33) Sunt aliqua ejus Acta sub Turpini nomine edita, et passim improbata.

(34) Imo acceperat a Fortunato seu Macario episcopo Hierosolymitano, nam ipse non est eo peregrinatus.

cum (35) Calabrum, jam pene in solitudinem redactum, abeuntes, una noctium, utriusque sanctorum, sanctissimi scilicet Sacerdotis et matris ejus S. Mundanæ martyris sepulcra confringentes, et eorum sanctissima corpora inde colligentes et secum deferentes, intra præscriptam ecclesiam Salvatoris mundi dignissime tumulaverunt. Hæc omnia ita contigisse, sicut prætaxavimus, diligenter investigando cognovimus: diem tamen in quo hæc facta sunt, nemine nobis tradente, nondum certissime novimus. Nec mirum si nos latet hujus rei notitia, cum constat quod per illa eadem tempora (36), bellis præpedita, tota Gallia totaque Aquitania liberalium artium pene caruerit disciplina.

23. Verum ut ab iis, quæ celebriori fama feruntur, notitiam capiat lectoris sagacitas, illius temporis, quo beatissimus Sacerdos floruit, et illius quo in Sarlatensi vico corpus ejus translatum fuit, brevi admodum ratiuncula declaravimus. Computantur quippe a passione Domini usque ad transitum S. Martini anni (37) quadringenti duodecim; et a transitu S. Martini, usque ad obitum Chlodovæi filii Childerici, cujus tempore floruit S. Sacerdos, anni centum duodecim. Sunt igitur a passione Domini usque ad obitum hujus Chlodovæi, anni (38) quingenti viginti quatuor. Item ab obitu Chlodovæi usque ad decessum Caroli Magni, cujus tempore Sarlatensis locus restauratus est, sunt anni (39) trecenti et unus. Hæc tamen quæ scripsimus probabili ratione ab antiquis historiis sparsim relegendo collegimus, et coram Deo positi meracissima veritate tantummodo loquimur; et omissis incognitis ea quæ certissime novimus, ad honorem tanti confessoris fideliter explicavimus.

CAPUT IV.

Miracula post Translationem (40) patrata, atque imprimis injurii contra sanctum puhiti.

24. Recenti tempore, quo in prædicta sancti Salvatoris ecclesia gloriosi præsulis Sacerdotis fuerunt membra recondita, ipso sancto Parasceves die, pistrinum monachorum forte cœpit exuri. Sic cum incendium illud tertio jam accensum colligeretur fuisse extinctum, longo fomite iterum resumpto robore reaccensum, per vicina quæque late dispergitur. Tunc repente fit clamor, fragor exoritur, catervatim concurrunt, et incassum hinc et inde focus invadi-

(35) Mirum est a Saussajo dici *Calabro dein Sarlatum nomen datum*, cum distent ad duas leucas.

(36) Intelligit bella Northmannica, sæculo ix et x gesta.

(37) Imo mortuus est S. Martinus anno æræ Christi 397.

(38) Chlodovæus e calculo nostro decessit 27 novembris anni 509.

(39) E computo nostro anni 304. Mortuus est autem Carolus 28 januarii anni 814.

(40) Hic sub novo titulo, *Miracula*, inchoatur velut altera pars legendæ, nec in capita distinguitur, uti prior: sed miracula singula paragraphum unum constituunt, prolixiorem breviorisque, ut res fert: quod in numeris consequenter signandis etiam se-

atur. Nam minax flamma, primo per vicinarum domorum fastigia sparsim porrigitur; ac demum impetus earum, agente vento, ad ipsam S. Salvatoris basilicam usque provehitur. Verumtamen ad funes (41) signorum concurrunt, sonus eorum procul diffunditur; omne ornamentum quod erat in eadem basilica festinanter colligitur, pretiosissimi confessoris corpus foras extrahitur, et auxilium ipsius sanctissimi pontificis devotissime ab omnibus qui aderant inclamatur. Interea loci cernitur ab oriente advenire nubecula, quam cunctis videntibus candida præcedebat columba. Tunc nubecula illa, rapido flatu acta, ubi super illa incendia sua dilatavit velamina, mox ingentis aquæ cœpit inundationem emittere. Cerneret elementorum conflictum, ignis tamen est superatus divinitus. Est operæ pretium tanti miraculi pensare sublimitatem. Quis non stupet, cum ad invocationem dilecti Dei Sacerdotis obscuraretur cœli serenitas; et cum subita pluvie inundatione superata incendii sedaretur immanitas? Fatendum sane est, et absque ulla ambiguitate credendum, ad ostendendum sancti Sacerdotis meritum (cujus corpus inclutum tam ibi nuper fuerat Deo facte translatum) super ejus basilicam, ad ipsam sanctificandam et ad sedandum idem incendium, ipsum advenisse Spiritum, qui in similitudine columbæ in Jordane flumine requievit in Christo; et tanto signo Dominus operans, ipsamque suam sanctam ecclesiam sanctificans, ab imminente incendio per hujus inclyti confessoris meritum tunc liberavit; et, ut in sequenti pandemus (42) opusculo, multa postmodum miraculorum gloria decoravit; quod quæsumus faciat propitius, ad laudem et gloriam nominis sui, semper. Amen.

25. Leo papa (43) sanctissimus ecclesiam Salvatoris mundi et beatissimi confessoris Christi Sacerdotis, privilegio suæ sanctitatis munire decrevit: in quo privilegio anathematizando prohibuit, ne quis præsumptione vel arrogancia elatus, aut parentum generositate tumidus, seu quovis alio modo, non electione legitima monachorum ibidem servientium, ipsius ecclesiæ audeat invadere dominatum, aut res ad eam pertinentes ullatenus diripere, minuere vel alienare. Quod quidam Hubertus, tonsura clericus, actu vero sacrilegus, pro nihilo ducens, Willelmi comitis fultus præsidio, arripuit domina-

quimur.

(41) Ita legendum, non *funes lignorum*, apposite monuit Claudius Castellanus: Signa autem intelliguntur campanæ; unde etiam nunc in pluribus ad Ligerim ecclesiis *sonner le seing*, est pulsare campanam. Atque hinc pulsus ille, qui ab excubitoribus fieri solet iniqua cumque re subita aut periculo, *le tocsin* dicitur, quasi tactus signi; ipsaque campana, ei usui destinata, sic etiam appellatur.

(42) Non existimo diversum quod indicari, sed *sequenti opusculo*; idem esse ac si diceret, *progreddente opusculo*, hoc scilicet præsentem.

(43) Videtur intelligi S. Leo papa IV, de quo agemus 17 junii; sedit is ab anno 847 ad 855.

tionem, sive prædictæ ecclesiæ congregationem : A qui bonis omnibus locum exspolians exinanibat, et quotidie pessimabat. Sed cum quadam die membra sopori stravisset, ecce dominus Sacerdos, duobus comitantibus per visum, apparuit, atque temeritatem illius coercedo, ita redarguit : « Cur, inquiens, hominum nequissime, contra apostolica decreta hujus sanctæ ecclesiæ res invadere præsumpsisti? Cur abbatis nomen et tyrannidem assumpsisti? Cur monasterii supellectilem exportasti? » Et hoc dicens, baculum, quem in manu gerebat, in sublime erexit ut eum percuteret : sed, ut idem Hubertus postea retulit, precibus comitantium revocatus, baculum a verberare retinuit. Miser vero de lectulo surgens, primum quidem visionis horrorem vehementer expavit, deinde phantasie spiritu se delusum autumans, ad pristinum errorem paulatim relabendo rediit. Verumtamen dum furit; et dum secundum similitudinem serpentis et instar aspidis surdæ et obturantis aures suas, protinus ad crimina ruit; ecce iterum ipsi dormienti altera nocte sanctus pontifex æterior assistens, ait : « Quomodo te habes, Huberte? Vigilasne, an dormis? » At ille pavore percussus illico respondit : « Quis es, domine? » Cui vir sanctus intulit : « Nonne me nosti? nonne me jam dudum vidisti? Cur me proterve sprevisi? » His dictis cœpit caput ejus verberare, ac cætera membra quæ gerebat fuste dolare. Tunc miser primum, « Parce, domine, parce, domine, » cœpit ejulando clamare. Demum culpam jam sero clamitans, a lectulo desilivit, sicut demum amens effectus, cunctis qui aderant mirantibus per monasterii claustrum diffugiens, in quoddam tuguriolum, hominum visus fugitando se contulit. Viatores quidam comprehendentes eum ad eandem ecclesiam continuo reducunt, ibique eum diligenter custodiunt. Tunc populi per universam illam provinciam, quæ facta fuerant audientes, Salvatori Christo gratias referebant, sanctique Sacerdotis prædicabant merita collaudantes. Ille vero moriens et crebro, « Mea culpa, sancte Sacerdos, inquiens, debitas pœnas luit. » Omnibus vero qui hoc audierunt patenter innotuit, qua pœna dignus sit, quisquis injuste super gregem Christi tyrannidem arripit, et qui tanquam fur ecclesiasticas res male disperdit. Petragoricensis comes (44) Wilhelmus, qui contra Apostolica præcepta venditor ecclesiæ, de qua loquimur, exstiterat; adjunctis utrisque manibus reductoque ore ad au-

rem, a omni deformitate membrorum deturpatus, ingrati vitam duxit sine tenus.

26. Calviniacus est vicus, in confinio Petragoricorum et Caturcensium. Hujus vici incolæ ad B. Sacerdotis monasterium venire consueverant. Quadam igitur die quidam illorum ex more veniebant; pauper vero quidam cum sua conjuge ceram et vinum de penuria sua coemerat, et sequebantur præcedentes. Sed dum, ut diximus, tardiori calle iter caperent, et soli incederent, fit eis obviam unus ex parasitis cujusdam militis; flasconemque vini, quem ferebant, violenter extorsit. At illi iter propositum expeditius peragentes ad supradictum veniunt monasterium. Tunc expansis manibus in terram se projicientes, de illata sibi injuria a Deo et ab ejus famulo, sancto videlicet Sacerdote, expetunt ultionem. Ille interim qui flasconem rapuerat, ex eo sibi potum porrigi postulabat. Hi autem qui adstabant vinum ex supra memorato vasculo fundere cupiebant : sed nec pessulum quidem, quo desuper muniebatur, eximere prævalebant. Demum lancea pessulum effringentes, vini liquorem ex eo elicere non poterant. Et dum hæc fierent, auctor flagitii divinitus percussus a dæmone corripitur, atque in seipsum debacchando sceleris ultor efficitur. Manus enim proprias et brachia furibundis depasebat dentibus, et omnes quos poterat sævis dilaniabat morsibus. Qui tandem apprehensus, atque duris fumbibus adstrictus, vitam exhalavit protinus. Illo igitur terribiliter mortuo qui adfuerunt, flasconem cura vino ad beatissimi Sacerdotis monasterium detulerunt, et ad memoriam tanti miraculi in eadem ecclesia suspenderunt.

27. Quadam autem die cuidam ardore febriunda æstuanti, per visionem ostensum est, ut si de vino flasconis, quem præcedente sermone notavimus, biberet, statim convalesceret. Quo hausto, morbo fugato, confestim convaluit; et non solum huic profuit, sed etiam multis aliis, vinum illud ad medellam, quandiu durare potuit. Sicque quod uni fuit ad interitum, multis ægrotantibus attulit remedium.

28. Æstivo tempore quidam causa devotionis ad S. Sacerdotis oratorium venerant, et expleta oratione remeabant. Hi vas vinarium, quod œnophorus vocitatur, propriis humeris deportabant, ut ex eo horis competentibus potantes sitis ardorem refrigerarent. Contigitque eos in itinere caloris et si-

(44) Exstat apud Sammarthanos, t. IV, p. 808, diploma, quo « Bernardus, Dei gratia comes Petragoricensis, monasterium S. Salvatoris, quod vocatur Sarlatum, quod tunc minime regulariter debebat, consentiente uxore Garsinda, et domino Ludovico imperante, » tradit Abbatibus Oddoni et Ad-dacio eorumque successoribus, secundum regulam S. Benedicti eligendis, pro se, uxore, filiis et filiabus, fratribus et propinquis, cui subscribunt e proceribus undecim, filii verosimiliter et fratres; primo autem loco habetur, *signum Guilielmi*, quem possis primum filiorum credere. Ex hoc porro con-

sequitur, quod licet « anno 860 Carolus Calvus Aquitaniam per comites disposuit, » uti legitur in mss. gestis consulum et præsulum Engolismensium apud Beslium, tamen jam antea suos comites habuerit Aquitania, et quidem plures simul in variis partibus; neque jam solum habeamus Burdegaleses comites a Pictaviensibus diversos, sed etiam Petragoricenses, quorum tamen tituli aliquando coaluerint, uti probat pro anno 982 instrumentum « Anæ comitissæ Burdegalensis seu Petragoricæ patriæ, » jam supra ad diem 4 citatum, ubi de S. Macario.

tis pariter ardore fatigari : qui nimia anxietate compulsi, assident potationi; rursusque iter corripientes, acrius ab æstu afficiuntur sitientes. Tunc anxii, « Bibamus iterum, inquit, quia S. Sacerdotis non deerit munus. » Quo dicto ad se applicantes œnophorum, summo tenus invenerunt plenum; propinatque iterum arripiunt iter. Quo mature confecto, sub unius hospitii culmine se collegerunt; ibique iterum ex eodem vase bibentes, mirabantur, sæpius illud plenum reperientes. Ad hoc spectaculum multi conveniebant, et toties bibebant quoties veniebant, ac si ab eo vinum non effunderetur. Igitur præfati peregrini, retrogrado calle revertentes, tam miraculi asserunt præconia, per omnia divulgantes : œnophorum etiam secum in testimonium ad monasterium reportantes, et in ecclesia suspendentes lætabantur, Domino gratias referentes.

29. Alio quoque tempore, dum ad sancti præsulis Sacerdotis ecclesiam quidam advenirent, canis forte in itinere comitabatur, qui gregem ovium cujusdam rustici in via aggreddens, per pascua latratibus agitabat, sed a domino suo revocatus, iterum cum eis gradiebatur, sicque illi ad monasterium venerunt, et perfectis pro quibus venerant, iterum ad propria repedabant. Interea opilio, turbati gregis querimoniam ad dominum referens, animum ejus maligna acuit furore. Tunc rusticus ille, hostiliter armatus, obvium se præbuit remeantibus peregrinis, et cœpit eos afficere injuriis, offerentibus eis propter id quod canis fecerat legitimam emendationem. Verumtamen cum adhuc in eos sæviret, et sarcinulas eorum hac illaque dispergeret, illi S. Sacerdotis auxilium invocare cœperunt : proclamationes vero eorum ille rusticus irridebat. At illi relinquentes ibi quæ secum tulerant, ad S. Sacerdotis recurrunt ecclesiam. Illis vero ibidem persistentibus, mox rusticus ille gravi membrorum conteritur dissolutione : quem parentes gremio vanni compositum ad sæpe nominati sancti studuerunt bajulare propitiatorium. Solemnitas ejusdem Christi confessoris celebrabatur ipso die; et ecce jam sole ad occasum vergente, præfati rustici portitores, ecclesiam irrumpentes, testem tanti miraculi eundem rusticum exhibent, quid contigerat indicantes. Rusticus autem ille contumax, omni membrorum destitutus officio, expiravit noctis in medio.

30. Miles quidam, a S. Sacerdotis monasterio rediens, obvium habuit quemdam, qui contra eum noxam admiserat, et ad idem monasterium orandi gratia veniebat. Miles vero ille, metu ac reverentia

(45) Vernaculus contextus, uti nobis indicat D. Armandus sic habet hoc miraculum : « Primum miraculum, quod Deus fecit per S. Sacerdotem post suam mortem, fuit hoc; quod episcopi et prælati istius regionis et clerici jussi fuerunt convenire in villam quamdam supra Fluvium, seu dictum, quæ dicebatur Villa-Pons-Roire : et ad hoc concilium adducta fuerunt corpora sanctorum illius regionis, ut Christianitas ageretur et illustraretur, et sanctum corpus S. Sacerdotis ibi fuit detentum. »

A confessoris Christi Sacerdotis, cujus stupenda miracula frequenter viderat, et fieri sæpius audiebat, eum impune præteriens abiit. Alter vero eques, qui præcedentem militem a longe sequebatur, eundem peregrinum in eadem via offensus, de reatu illo, quem contra præfatum militem perpetraverat, illum arguere minisque terrere tentabat. Sed peregrinus ille; in B. Sacerdotem confidens, nullum equitem in eo itinere se formidare respondit. Tunc eques, existimans quod eum contemneret, superbia tumens, impulit calcaribus equum, et in eum irruit, tunicamque quam capiti suo propter æstum superposuerat, ei diripit, ac post se in sella complicavit. Peregrino autem illi, sancti præsulis auxilium imploranti, continuo tunica capiti ejus superponitur : et ille eques improbus, fracta coxa devolvitur. Equus vero furii agitatus in jacentem invehitur, et per campum palantem aggreditur, et apprehensus confestim moritur. Eques vero, dum ad sancti ferretur ecclesiam, die octava postquam hæc fuere peracta, in ipso itinere moritur. Et sic eum vivens, cujus contempserat meritum, non meruit habere propitium.

CAPUT V.

Beneficia sanitarum, S. Sacerdotem invocantibus impensa, malevoli puniti.

31. Huc usque disseruimus qualiter Domini pontifex Sacerdos tyrannos atque superbos persequendo contriverit : sed amodo referemus, quomodo supplices potenti virtute signorum refoyendo juverit. Verum quoties sancti videntur in quemlibet inimicorum Dei exercere vindictam, sicut in passione apostolorum Petri et Pauli legimus Simonem Magum ab alto eorum imperio corruisse; scire debemus quoniam Dominus est, qui per sanctos suam operatur justitiam, justo judicio puniens inimicum ad laudem et gloriam nominis sui sanctorumque suorum. Tanto ergo metuendi sunt ipsi, quanto constat quia ubique præsens est, et maxime locis suo sanctorumque suorum nomini consecratis, qui ad inferendam per manus eorum malefactorum ultionem, quo modo et cum voluerit invalidus non est. Sicque quisque sanctus, dum subjectos ab adversariorum injuria suo merito defendit, et impios D justo Dei judicio punit, plurimis ad se confugiendi aditum aperit : et dum aliquando superbum perimit, ne loca sacra temerare audeat, profecto ad se confugientibus remedium securitatis præstat.

32. Generalis conventus, secundum morum antiquorum, in Caturcensi territorio, in loco qui Pons-Rode (45) dicitur, agebatur, et plurima populi mul-

Ex hoc specimine, intelligo vulgare illud ms. non ita simpliciter ex Hugone versum, ut non multum sibi indulerit interpretes mutando non solum phrasim, sed quandoque etiam ordinem rerum. Imo, suspicarer ipsum illud esse originale, quod secutus Hugo Latine reddiderit, nisi initio appendicis citaretur vetus sancti legenda, tanquam plura alia miracula explicans quæ hic summam solum referantur. Fluvius autem *Seu*, ex Petragorico a Monte-falconum descendens, Dordonix influit infra Dommam.

tulo illic advenerat, fideliumque devotione inclity A
Sacerdotis venerabile corpus eo allatum fuerat
Erat autem in eadem regione quædam matrona nobilis, quæ juvenem cæcum a nativitate alebat pro Dei amore. Cæcus vero ille ubi audivit tanti confessoris feretrum illic esse delatum, rogare cœpit matronam illam, cujus sustentabatur eleemosyna, ut sibi candelam emeret, quam ipse ante præsentiam hujus sancti poneret, si forte illum Dominus per ejus meritum illuminaret. Cui prædicta matrona respondit : « Ego vice tua candelam, quam sancto illi cupis afferre, libenter præsentabo : quia qui tibi ducatum præbeat, in tanto tumultu populi, invenire non valeo. » Confluebat nempe ad prædicti sancti reliquias plurima populi multitudo. Tunc matrona fecit quod promiserat, et mox sibi contigit ut volebat : nam ipsa eadem hora, qua illa ante viri Dei præsentiam candelam posuit, ille cæcus a nativitate intra domum ejus, per ejusdem sancti meritum, lumen cœli videre meruit. Stupentes autem qui aderant, illico illum qui cæcus fuerat, ante præsentiam viri Dei produxerunt, et innumeras gratiarum actiones Deo et Sacerdoti sanctissimo pro tanto miraculo reddiderunt.

33. Puella quædam, quæ a dæmone vexabatur, ad S. Sacerdotis azylum sananda deducitur. sed cum jam aliquot dies exegisset, et per eam malignus spiritus multas blasphemias emisisset, quas hic inserere longum duximus, divina gratia, per ejusdem Christi confessoris merita, tandem a dæmone est liberata.

34. A partibus vicinis puer quidam decennis ad S. Sacerdotis ductus monasterium fuerat, qui ab ipso nativitatis suæ tempore auditu, visu, nec non et linguæ usu caruerat : sed cum ibidem aliquandiu pernoctaret, et minime convalesceret, tædio affectus ad propria remeabat. Verumtamen eum nec spem quidem sanitatis, ab eadem rediens ecclesia, secum reportaret, subito auditum, visum, et linguæ pariter usum, in eodem positus recepit itinere.

35. Septennis item puer, cui linguæ negatur officium, a patre suo adductus est ad hujus sancti tumulum, ut ibi recipere mereretur sanitatis commodum : sed cum ibidem una tantum nocte excubias peregisset, et quod quærebat non impetrasset ; rediens in crastinum, antequam propriam ingrederetur patriam, verborum nimia longa rupit silentia.

36. Quædam item mulier oculorum privata lumine, S. Sacerdotis venit ad limina, poscens ejus juvenina : quæ dum in ejus posita est basilica, magna hominum stipata caterva, post multa precamina,

Villæ illius nomen in tabula topographica non exprimitur ; in Bullario tamen diœcesis Cadurcensis nominatur *Cura-du-Pont-de-Riou* : unde suspicor a rivo, ad cujus ostium vicus ille sit, factum esse nomen : nec alium tabula rivum offert, quam qui prope Vigannum oriens supra Costeraustam in Se-

clara recepit lumina. De cujus (oculorum) scrobibus magnus rivus emanans sanguinis, ipsam testatur meritis illuminatam præsulis.

37. Mulier autem altera, Lemovicæ incola, oissona per (annorum) curricula membris nervorum præpedita, hujus sancti suffragia quæsitit... credula votiva ferens munera ad ejus sancti limina. Quæ mox recepto robore, læta de tanto munere. in Sacerdote famulo glorificabat Dominum.

38. Alio tempore adolescens quidam hujus sancti antistitis venit ad monasterium. Hic ab ipso nativitatis exordio linguæ caruerat officio : sed mox sanatus, plurima formabat lingua famina, et laudum redens munera, redit lætus ad propria.

39. Item alio tempore in præscripta basilica operans Dominus, tria operatus est pariter miracula, ad declaranda S. Sacerdotis merita. Nam quadam ipsius Christi confessoris solemnitate die, adstante ibi frequentissimo conventu populi, mutus verborum fudit organa, lucisque cæcus meruit cernere crepuscula, et mulier quædam languida membrorum recepit officia, quæ in grabato ante altare Salvatoris mundi fuerat deposita.

40. Factum est alio tempore, redeunte eadem ipsius eximii confessoris gloriosa solemnitate, et adveniente ad ejus venerabile templum numerosæ populi multitudine, ut duo nihilominus pagenses convenirent, qui ambo filios suos parvulos, usu linguæ carentes, sanandos adducerent. Horum parvulorum alter tam vocis quam omnium membrorum amiserat officia pariter : qui ambo continuo sospitate recepta, divina opitulante gratia, per S. Sacerdotis merita, lætabundi remearunt ad propria

41. Vir quidam nobilis, nomine Eubolus (46), propter suam auiam quemdam alebat inopem : inops namque ille surdus et mutus, hac illacque discurrens, dum multis calamitatibus premeretur, ad hunc nobilem virum se contulerat, nec patrem aut matrem præter eum alium noverat, sed hunc Dominus operans illi patronum provisoremque providebat. Quadam igitur die ille miles ingenuus, fama præclarissima B. Sacerdotis excitatus (quæ per totam illam regionem emanabat de virtutibus, quas Dominus per ejus meritum operabatur, apud dictum monasterium) direxit illuc hunc pauperculum, ut ei sua miseratione subveniret, sicut alios curare consueverat. Vernaculi vero præfati Euboli ante S. Sacerdotis præsentiam venientes, oblationis munus quod detulerant obtulerunt, ac demum pro pauperis illius salute rogaturi iidem se in terram præcipitaverunt. Sed dum imminente jam nocte, vigiliarum excubias ibidem peragere, sicut eis a domino suo imperatum fuerat, disponderent ; mox a custodibus

vam incurrit.

(46) Est Eubolus seu Eubalus comes Pictavorum circa annum 900, unde prognati Guillelmi Aquitanicæ duces et Pictaviæ comites : sed de eo hic agi vix est verosimile.

ecclesiæ foras secedere præcipiuntur. Illi vero quod vi non audebant, verbo tantum resistebant, et nullo modo exire volebant. Verumtamen cum intelligerent quoniam ibidem, sicut disposuerant, illa nocte manere nequibant, nomen S. Sacerdotis invocare cæperunt. Quid plura? Inops ille surdus et mutus a nativitate, continuo cœpit loqui et audire. Tunc qui huic gaudio interesse potuerant, ingenti lætitia perfusi reddebant laudum præconia Domino omnipotenti, qui sui famuli Sacerdotis precibus illi misero largitus fuerat sanitatis munus. Seniores vero loci, curatum inopem, quod nomen suum nunquam (47) audierant, et primo quo voraci debuisset nomine nesciebant, Salvatum appellaverunt. Qui diu postea in eodem permanens monasterio, multis adventibus cuncta quæ modo diximus, sæpius replicabat.

42. Dies Paschæ sanctissimus illuxerat, et ad S. Sacerdotis ecclesiam non minima plebis multitudo confluerat: inter quos quidam Ademarus, illustris genere, a Montiniaco (48) castello convenerat, et in eadem ecclesia paschale sacramentum percepturus, dum missæ peragerentur officia, persistebat. Hic autem Ademarus litterarum disciplinam, cui a parentibus traditus fuerat, prædo factus contempserat; et innumeris sæpe calamitatibus mercatores peregrinos, seu quoslibet viatores per provinciam illam euntes, finitimosque ruricolos vexare consueverat, et in huiusmodi studiis animi sui sinum laxaverat. Verum cum, sicut jam dictum est, in medio populū intra ecclesiam B. Sacerdotis incolumis ad stare videretur, et evangelii lectio recitaretur, in pavimento subito corruit. Nam, ut ipse postea retulit, ante oculos ejus S. Sacerdos, episcopali infusa decoratus apparuit, et virga, quam manu gerebat, collum ei percuciens, eundem cadere compulit. Sed confestim a circumstantibus est sublevatus, et intra claustrum ambitum deportatus. Expleta vero missæ celebratione, continuo abbas cum fratribus adfuit accersitus. Tunc æger ille crimina cum misera mente pertractans, et vicinam mortem nimium pertimescens, omnipotentem Dominum peccando irritavisse, et S. Sacerdotis se iram promeruisse, lacrymando confitebatur. Abbas autem, nec non et omnes monasterii fratres qui aderant, ei condolentes, canonicum habitum ei continuo tradiderunt, et ad penitentiam remedium cum protinus admiserunt. Ille vero obliquo collo tota hebdomada miserabiliter ægrotavit, et die octava tandem expiravit. Mors ejus plurimos terruit, et dum huiusmodi verentur exitum, satagebant offerre Domino penitentiam fructum.

43. Seguinus quidam monachus, sæcularis et vagus, S. Sacerdotis exstitit: hic tamen erat elo-

(47) Credo legendum *audierat et nesciebat*, ut intelligatur is qui mutus ac surdus a nativitate fuerat, quia de nomine suo rogatus respondere nil poterat, occasionem dedisse novæ appellationis ex eventu ei imponendæ.

(48) *Montigniac ad Vesperam*, vix quatuor leucis

PATROL. CLXIII.

A quentia (famam) promeritus, et litterarum scientia fultus, et primoribus patriæ notissimus. Quodam vero tempore cum quodam potente, non longe a monasterio, morabatur apud castrum quod Carlutium (49) vocitatur: nam regulæ jugum ferre non poterat, sed ecclesias circumquaque plenus jam gloria ventilabat. Natalis Domini dies, toto orbe celebrerrimus, imminebat; et miles ille potens in B. Sacerdotis ecclesia vigiliarum excubias agere disponebat. Quem prædictus monachus a bono proposito deflectere cupiens, omne illius noctis officium se ibidem celebraturum, ac si in memorata ecclesia positus esset, ex integro repromisit. Prævaluit itaque monachus ille, militemque retinuit: qui postquam est cibo vinoque repletus, cum quodam sacerdote in contigua capella se collocavit: et cum indulgeret quieti, ecce S. Sacerdos adstitit, dicens ei: « Cur hic, Seguine, dormiens, poculo inebriaris oblivionis? An non potius oporteret te cum reliquis fratribus esse, et debitum officium Domino persolvere in tam præcipua solemnitate? » Cui cum respondisset ille: « Quis es, domine? » S. Sacerdos severius in eum respiciens: « An non me nosti? Cur alumnum tuum Sacerdotem fugitando declinas? » Et cum hæc dixisset, continuo per capillos a fulcro eum extrahens, caput ejus ad humerum inclinavit: demum illum ante altare projiciens, immanissimis verberibus cecidit. Audires eminus ictum crepitus vocemque dolentis. Quid multis memorem? Seminecem eum deseruit. Hæc omnia prædictus presbyter fieri vigilans conspiciebat, sed ingenti pavore percussus, quid deberet agere nesciebat. Sed dum jam transacta nocte lucis aurora conaretur emergere, surgentes undique viri per castellum, mirabantur omnes cur in tam præcipua solemnitate moraretur presbyter celebrare officium nocturnale: qui etiam usque ad ostium capellæ venientes, capellanum surgere præcipiunt irridentes. At ille, eorum affamine ac vicinitate roboratus, surrexit; et ostium eis aperiens, quod factum fuerat intimavit. Tunc illi attoniti, tanto viso miraculo, eodem comitante presbytero, concito gressu ad beati confessoris Christi domicilium convenerunt; et dum fratres ejusdem loci missarum solemnia peregissent, eos in unum convocant, et quod factum fuerat indicant. Monachus vero miserabiliter extinctus, exemplo videntibus deservit, ne vagi et instabiles contra auctoritatem regulæ fiant, et sive intra ecclesiam sive extra consistant, divinum officium nunquam prætermittant.

44. Tempore alio mercatores, cum suis sarcinis ad urbem Tolosanam euntes, per Sarlatensem villam proficiscebantur ad prædictam urbem. Hi celebri fama virtutum gloriosi præsulis Sacerdotis excitati, ad ejus oratorium venientes, et obationis officia

Sarlato distat, Boream versus.

(49) Carluxium castrum, duabus circiter leucis supra Calviacum, ad eandem Dordonniæ fluvii ripam, intra quæ duo loca situm fuit monasterium Calabrum.

persolventes, se suaque omnia Domino et S. Sacerdoti commendaverunt. Quos etiam abeuntes, et propositum iter agentes, quidam maligni comprehedentes, in quoddam municipium adduxerunt, et loris durissimis manus post terga religaverunt, eorumque pedes compedibus ferreis constrinxerunt. Qui cum triduo detinerentur, et multorum tormentorum generibus macerarentur, S. Sacerdotis auxilium invocare cœperunt. Adfuit eis clementia miserantis Domini, sui servi pulsata precibus; et ecce tertia nocte subito vincula dissolvuntur, eorum pedes relaxantur, et captivi crudeli custodia liberantur :

A mox retrogrado calle redeuntes, et catenarum vincula in Salvatoris mundi ecclesia suspendentes. Dum illi qui eos comprehenderant poenitentia ducti, ibidem eos sunt secuti : sicque omnes unanimiter salvatori et liberatori Domino sanctoque Sacerdoti gratias referabant. Multa [prætereo] quæ Salvator operatus est postmodum, ad laudem sui sanctissimi Sacerdotis præsulis, Sarlatensis Ecclesiæ Patroni miraculorum gloria decorati, et facit visibiliter quotidie incessanter : quod et quæsumus faciat, ad laudem et gloriam nominis sui, per infinita sæculorum sæcula. Amen.

ANNO DOMINI MCXXX

LAMBERTUS AUDOMARENSIS

LIBER FLORIDUS

NOTICE

SUR LE

LIBER FLORIDUS

LAMBERTI CANONICI

MANUSCRIT DU XIIe SIECLE;

(Ludger Dominicus ^{PAR} Ghislain)
JULES DE SAINT-GENOIS,

PROFESSEUR-BIBLIOTHÉCAIRE A L'UNIVERSITÉ DE GAND.

Extrait du *Messenger des Sciences historiques de Belgique*.

LIBER FLORIDUS LAMBERTI CANONICI.

MANUSCRIT DU XIIe SIECLE.

La bibliothèque de la ville et de l'Université de Gand possède aujourd'hui au delà de 600 manuscrits, la plupart intéressants pour l'étude du droit, de la théologie, de l'histoire générale et de l'histoire de notre pays. Parmi ceux qui se distinguent par leur haute antiquité, il faut placer en première ligne le recueil connu par les bibliographes sous le

titre de *Liber floridus Lamberti canonici*. — C'est une de ces encyclopédies indigestes, telles qu'on en rencontre souvent parmi les monuments littéraires du moyen âge, et qui, à une époque où il y avait peu de livres, présentaient, resserrées en un volume, les principales notions scientifiques dont on pouvait avoir besoin.